

La ceràmica baixmedieval de cuina del castell de Mata de Mataró (Maresme)

Marta Nolla

Situació i descripció del jaciment

El jaciment del castell de Mata es troba al terme municipal de Mataró, dins la comarca del Maresme, al cim del turó d'Onofre Arnau, de 133 metres d'altitud, al vessant que mira vers la Serralada Litoral. Les coordenades geogràfiques són: Long. N 41° 33' 13"; Lat. E 2° 28' 12". Actualment no hi ha restes visibles del castell.

La seva construcció fou molt humil, sembla ser que només constava d'una masia i d'una torre de defensa. No va estar mai emmurallat i l'únic que tenia importància de fortalesa era la torre, que ja existia des d'època romana i després fou adaptada al castell i coronada amb matacans.

Les excavacions arqueològiques de 1978-1983 i 1991

L'excavació del jaciment té dues etapes molt diferenciades, tant pel que fa a l'espai temporal existent entre elles com al mètode emprat. Fins i tot, les seqüències estratigràfiques registrades són diferents. L'evolució del jaciment queda diferenciada en cinc fases:

Fase 1: Correspon a les estructures d'època romana. S'hi han trobat fragments de produccions de vernís negre i *terra sigillata*, àmfora itàlica i elements de construcció. La seva datació caldria situar-la cap al final de la República i època augustal. A banda, s'hi han trobat materials que podrien situar-se al final de l'edat del bronze.

Fase 2: Correspon al moment en què es construí la cisterna i els altres elements que s'hi associen. Tots formaven part de les estructures del castell medieval. La seva datació és difícil. Tot i que sabem que el castell fou construït al segle XI, cap dels estrats trobats en aquesta fase és anterior a les estructures aparegudes, per la qual cosa tenim un *terminus post quem* del segle XIII i *terminus ante quem* del segle XIV. És dins d'aquesta fase i de la següent on es troba el paquet ceràmic estudiat.

Fase 3: Correspon al moment d'amortització de les estructures del castell. Pel material aparegut, juntament amb les dades proporcionades per la documentació escrita, no hi ha dubte que el castell fou abandonat el 1480.

Fase 4: El material trobat correspon a produccions ceràmiques fetes a Barcelona amb una datació de mitjan segle XVII, època en què el castell ja deuria estar abandonat. No així la masia, construïda a prop seu i amb la qual es creuen relacionats aquests fragments ceràmics.

Fase 5: Formada per una única unitat estratigràfica corresponent a la capa de terres més superficial que tapava tot el jaciment. En aquesta unitat han aparegut monedes del segle XIX i XX.

Amb anterioritat a la primera campanya es van realitzar una sèrie de prospeccions i cales.

- Prospecció realitzada entre 1975 i 1976 a prop de la torre de la masia de Can Trister, pràcticament al costat mateix de les restes del castell. El material lliurat comprèn des del segle XV fins al XIX, quan la masia fou abandonada.

- Prospecció realitzada entre 1977 i 1978 a prop del camí que comunicava la part baixa del turó amb el cim.

Campanya 1978-1983

El 26 de desembre de 1978 comença l'excavació metòdica i científica del turó. Es tracta d'una prospecció realitzada en el tall del camí, un tall estratigràfic que comunica la cala del camí, realitzada l'any anterior, amb la part alta del turó. S'utilitza una metodologia per quadres de 2x2, excavant-se un total de 15 quadres, i diferenciant-ne fins a tres nivells. La major part del material ceràmic que estudiarem forma part d'aquesta campanya.

Pel que fa als estrats apareguts, i ja que no aparegueren estructures de cap tipus, la relació estratigràfica és molt senzilla.

Campanya 1991

L'excavació de 1991, realitzada entre el 3 de juliol i el 9 d'agost, utilitzà una metodologia diferent de l'anterior. En aquest cas, es practicà una cala de 10x8 m situada a la part alta del turó i va utilitzar-se el mètode Harris.

El material estudiat procedent d'aquesta campanya està més ben documentat i disposa d'una estratigrafia més clara que l'anterior.

Introducció general als materials

Context i cronologia

Les peces estudiades formen part d'un conjunt molt homogeni de ceràmica grisa de cuina no vidriada, procedent de dos paquets diferents: un que correspon a la primera campanya i l'altre a la segona. A continuació es descriu el context estratigràfic i els materials que ens ajudaran a proporcionar-ne una cronologia. La gran quantitat de ceràmica decorada que hi trobem associada ens atorgarà una franja cronològica que, si bé no ens pot donar una datació concreta del material de cuina (això s'intentarà mitjançant paral·lels), sí que ens donarà una datació tant del conjunt del jaciment com de les Unitats Estratigràfiques (UE).

El primer paquet correspondria a l'abocador que van anomenar Tall del Camí, excavat a la Campanya de 1978-1983 i abreujat amb les sigles TC. A causa del mètode emprat en aquesta campanya, la relació estratigràfica és massa senzilla per poder fer una bona relació del material. El que sí que podem dir és que correspondria als Estrats II i IIA i que per tant cobriren els estrats que contenien les ceràmiques ibèriques i romanes (fragments de produccions de vernís negre, *terra sigillata* i àmfora itàlica). Estarien coberts per l'estrat IA on s'ha trobat material corresponent a ceràmiques produïdes a Barcelona datables al segle XVII.

El segon paquet forma part de la campanya de 1991, concretament de la fase 3. Aquesta fase està formada per les Unitats Estratigràfiques 17, 18, 19, 26, 30, 31 i 32. Però el material estudiat només prové de les Unitats estratigràfiques 17 i 26, sent aquestes les UE que apareixen en el siglat d'aquestes peces.

La UE 17 és un estrat groc situat fora de la cisterna, pels costats sud i oest. El material associat correspon a fragments de terrissa comuna vidriada i sense vidriar i quatre fragments d'àmfora ibèrica. La UE 12 està coberta de paviment de terra piconada, la UE 18 d'estrat cendrós i la UE 29 de sòl natural. En cap d'aquestes Unitats Estratigràfiques s'ha trobat material.

A la vegada està cobert per la UE 1, estrat superficial, i per la UE 2, un estrat d'enferroc amb molt de material. S'hi han trobat produccions de ceràmica catalana decorada en blau i groc, només en blau i amb reflexos metàl·lics, totes datades de mitjan segle XVII. Produccions de ceràmica en verd i manganès, la majoria produïdes a Manresa, pertanyents als segles XIII- XIV. Terrissa catalana amb una datació del segle XIV, així com ceràmica procedent de Manises i Paterna del darrer quart del segle XIV o inicis del XV. En aquesta UE també apareixen fragments amorfs d'olles de terrissa de cuina sense vidriar. També es van trobar cinc fragments informes de ceràmica ibèrica i un d'àmfora itàlica. Va aparèixer, també, una moneda de billó de Jaume I (1258 - 1276).¹

La UE 26 és un estrat que aparegué per damunt del sòl natural (UE 29), pel costat est de la cala. El material associat correspon a ceràmica de Manises (inicis del s. XV), ceràmica de Paterna i Manises (s. XIV-XV), terrissa vidriada i terrissa sense vidriar. Està cobert per la UE 32 on ha aparegut ceràmica catalana decorada en verd i manganès (s. XIII-XIV), ceràmica catalana vidriada blanca (s. XIV), ceràmica de Paterna i Manises (s. XIV-XV) i terrissa vidriada i sense vidriar.

¹ Han sortit 18 monedes, que tenint en compte la poca extensió de l'àrea excavada no deixa de ser simptomàtic de la importància, no del castell en si, sinó de la influència de la zona. D'aquestes monedes, 10 són del rei Jaume I, 6 són del rei Pere III i una del rei Jaume II, l'altra està totalment gastada. Aquestes monedes abracen un període bastant ampli que s'estén aproximadament des del 1258, any en què el diner de tern substitueix el diner doblenc, fins a la segona meitat del segle XIV.

També dins d'aquesta mateixa campanya tenim una vintena de peces que procedeixen de l'abocador nivell II, del qual no es va realitzar cap estratigrafia. Aquesta ceràmica s'ha identificat amb les sigles ANII.

Les primeres conclusions de tipus cronològic que s'extreuen ens confirmen que tot el període que documentalment ja es coneixia de la vida del castell queda plenament confirmat pel material arqueològic trobat. Així, s'observa que la ceràmica i la numismàtica comprenen tot el període de referència fins al segle XV. Pel que fa a la datació de les UE 17 i 26 s'ha arribat a les conclusions següents:

La UE 17 per si sola, de moment, no la podem datar ja que només conté terrissa comuna vidriada i sense vidriar, material que datarem a partir de paral·lels. Per tant, ens ajudarem de l'estrat que el cobreix. Aquest estrat, la UE 2, té un *terminus post quem* del segle XV. Hem considerat intrusiva la ceràmica datada del segle XVII ja que sabem que s'associa a la construcció de la masia i no al castell. També hem rebutjat les ceràmiques ibèriques i romanes, tant perquè representen un tant per cent molt baix dins del conjunt ceràmic (5 fragments) com perquè es tracta de ceràmica rodada. Així doncs tenim un *terminus ante quem* del segle XIII donat per la moneda. I un *terminus post quem* del segle XV.

La UE 26 sí que té elements datables i pertanyen als segles XIV i XV, igual que l'estrat que la cobreix (UE 32), per tant tenim un *terminus post quem* del segle XV.

El que també resulta significatiu és l'aparició, a la UE 26, de vaixel·la de taula, amb la producció d'unes formes concretes aptes per al servei i consum d'aliments a taula, representades essencialment per l'escudella i el plat. Aquestes formes eren inexistents en els atuells ceràmics d'època altmedieval (segles X-XIII), ja que haurien haver estat elaborats amb altres materials peribles que l'arqueologia no ha documentat, com ara la fusta. Així que, de moment, ens dona un *terminus ante quem* del segle XIII.

El *terminus post quem* definitiu d'aquestes dues UE ens el donarà, mitjançant paral·lels, la ceràmica grisa de cuina, clarament anterior a l'esmentada fins ara.

Breu recorregut de la ceràmica grisa

Ceràmica grisa és el nom genèric que s'utilitza per designar una variada tipologia de ceràmiques, més o menys ben cuites, en una atmosfera reductora (Riu, Bolós, 1984). Aquest terme també es refereix a les produccions ceràmiques d'aquest mateix període (s. XI- XIV) de cuita oxidant. Així, quan parlem de ceràmica grisa, englobem totes aquelles ceràmiques que abasten un ventall cromàtic que va des dels tons més grisos fins als bruns o rogencs.

Aquesta ceràmica sorgeix en època baiximperial i s'estén per molts àmbits de l'Imperi i dels regnes germànics. Sembla ser coetània de la caiguda de l'Imperi d'Occident i fou notable la producció en el migdia de les Gàl·lies. Les transformacions que es produiran al llarg de l'antiguitat tardana i l'alta edat mitjana marcaran un canvi que es farà palès en les produccions de la ceràmica grisa.

La homogeneïtzació del repertori formal i el caràcter groller de les peces freqüentment ha estat interpretat com el resultat d'una simplificació tecnològica i d'un minve de les capacitats de les societats que les produeixen.

Parlar de simplificació tecnològica ens pot dur a l'equívoc de pensar que les produccions d'època medieval són més grolleres per desconeixença de la tècnica. De ser així, ens hauria de sorprendre que les produccions decorades dels segles XIII i XIV convisquessin durant més de dos-cents anys amb aquestes.

La recent caracterització de les produccions del centre productor de Cabrera d'Anoia mostra com les peces presenten unes característiques tècniques especialment buscades, que es produeixen per necessitat i no per desconeixement de la tècnica a emprar. Les transformacions de tipus tecnològic, entre el món romà i el món medieval, vénen més per un canvi previ en la demanda dels productes en funció de noves necessitats socials que per un detriment de la capacitat tècnica. Si bé és cert que el desús de certes tècniques pot comportar l'atròfia de la capacitat de producció d'aquestes (Padilla, Travé, 2013).

El nou model de societats medievals i el naixement i consolidació d'un sistema econòmic i social de tipus feudal es reflecteix tant en la producció de ceràmica grisa com en l'estructura dels centres de producció i la seva disseminació pel territori.

Durant la baixa edat mitjana els centres productors de ceràmica grisa entren en declivi a favor de les noves terrisseries de vaixel·la decorada. Aquestes s'establiran a les ciutats i perduraran al llarg de tota l'edat moderna. S'inicia la decadència generalitzada d'unes produccions altament utilitàries. Tot i la caiguda de la demanda de les produccions de ceràmica grisa, encara gaudirà de certa continuïtat durant els segles XVI y XVII, sobretot gràcies a la vinya i al camp català.

Els tallers

La presència d'un taller o centre productor de ceràmica ve definida per l'evidència arqueològica que suposa la troballa d'un forn. La seva construcció i utilització implica una

estructura fixa, identificable i simptomàtica de l'existència d'un procés de cocció i per tant de la producció de ceràmica, ja sigui de forma puntual o continuada.

A Catalunya, els tallers alt i ple medievals es troben distribuïts a l'interior, a les zones de muntanya. El de Cabrera d'Anoia i el de Casa-en-Ponç en constitueixen els exponents principals.

Les produccions medievals estan destinades a un consum local, lluny dels circuits de distribució existents en època romana o bé de les noves línies de distribució de les produccions decorades baixmedievals i modernes. Sí bé és certa aquesta afirmació, cal matisar-la ja que la naturalesa de les terrisseries de ceràmica grisa en alguns casos (Cabrera d'Anoia i Casa-en-Ponç, principalment) implica volums de producció que necessàriament han de superar l'àmbit estrictament local a favor d'un espai regional inevitablement més ampli. Un taller com el de Cabrera d'Anoia, amb més de trenta forns documentats, no pot respondre de cap manera a les necessitats d'un mercat local (Padilla, Travé, 2013).

L'Albert López Mullor i la Julia Beltrán de Heredia fan una molt bona síntesi dels centres productors de ceràmica comuna dels segles XII al XIV a la província de Barcelona (López i Beltrán, 2009).

- Casa-en-Ponç (Berguedà). La seva cronologia aniria del segle XII al XIII. Les formes més habituals són les olles tot i que també s'hi troben cassoles. La difusió dels seus productes indica un abastiment comarcal, segurament afavorit pel fàcil recorregut a través del curs alt del Llobregat.

- Cabrera d'Anoia (Anoia). Sembla que l'activitat del taller s'inicià a mitjan segle XII fins a mitjan segle XIV. Va produir tota classe de formes: olles, cassoles, tapadores i gerres. El coneixement que es té de la difusió dels seus productes ens indica que, de moment, sobrepassa els 40 km en línia recta fins a arribar al castell de Boixadors. Es tracta, possiblement, d'uns dels centres amb major producció.

- Vinya d'en Sant (Vallès). Aquest centre, localitzat en el terme municipal de Castell del Vallès, té una cronologia que va des de finals del segle XII fins a finals del segle XIII. Va produir olles, greixoneres i tapadores. La difusió dels seus productes sembla que no sobrepassi l'àmbit comarcal.

Recentment a Castellnou de Bages (Barcelona), l'excavació dels forns de Cal Ticó ha donat a conèixer un petit centre productor de ceràmica grisa d'època medieval, amb una datació aproximada d'entre els segles IX i XI. S'ha permès detectar tant l'existència d'espais de taller com zones susceptibles d'haver estat utilitzades com a punt d'extracció d'argiles (Folch, Gibert, 2010).

Repertori formal

Els contextos ceràmics localitzats al Castell de Mata, molt quantiosos quant al nombre de peces però pobres pel que fa a la seva variabilitat, ens permeten conèixer els recipients utilitzats com a utilitat domèstica. La mateixa naturalesa dels contextos ceràmics ha fet difícil la seva individualització, en tractar-se de conjunts oberts i amb intrusions ceràmiques d'èpoques tant anteriors com posteriors, i han provocat la distorsió de la mostra. Per sort, en alguns casos, la presència de material associat ha permès fixar-ne l'amplitud cronològica.

Son ceràmiques de pastes poc depurades, en les quals destaquen els trossos de quars poc triturat i de mica, si bé generalment un xic més fines que les habituals en la ceràmica altmedieval. S'identifiquen tècnicament per una cuita òxidoreductora irregular, que confereix a les peces una pasta característica de tonalitats ataronjades, marronoses i grises, de factura grollera i superfície aspra sense cap tractament acabat de les peces a excepció de l'allisat de les parts baixes. També es documenten, en menor nombre, ceràmiques de cuita reductora de pastes totalment grises i negres.

El tornejat també és variable i normalment fa suposar la utilització del torn lent, encara que potser algunes han estat tornejades amb un aparell més perfeccionat.

La variabilitat tipològica

Tipològicament es tracta d'atuals d'ús culinari, amb un predomini dels recipients per anar al foc. Cal destacar la manca de perfils sencers atès l'elevat grau de fragmentació del material recuperat en el procés d'excavació. S'han inventariat un total de 155 individus. D'una banda, s'han identificat peces corresponents a formes tancades: les olles (92 ind.). I, de l'altra, peces obertes: les greixoneres (17 ind.) i les tapadores (46 ind.).

Per a la seva descripció s'utilitzarà la tipologia establerta per la ceràmica utilitària del segle XIII a la província de Barcelona (López, Beltrán de Heredia, 2009). En tractar-se d'un conjunt molt homogeni, només hi ha un sol tipus per cada forma i no es realitzarà una descripció detallada de cada una de les peces. Així, s'evitarà una lectura pesada i feixuga d'una descripció-inventari de fragments. El que es farà serà una descripció de les formes i les característiques d'aquestes.

Les Formes tancades

Forma I

Els individus corresponents a aquesta forma són olles (làmina I) i corresponen al tipus 3a. Es tracta del grup numèricament més abundant, com es pot apreciar a la gràfica anterior. Són peces representades per recipients de pastes poc depurades i amb molta presència de desgreixant. Les trobem de diverses mides, entre els 8 i els 16 cm d'alçada i els 10 i els 18 cm de diàmetre de boca en els exemplars conservats. Així mateix, també s'identifiquen les grans olles, de boca molt oberta amb un diàmetre més gran, d'uns 25 cm, i una major capacitat.

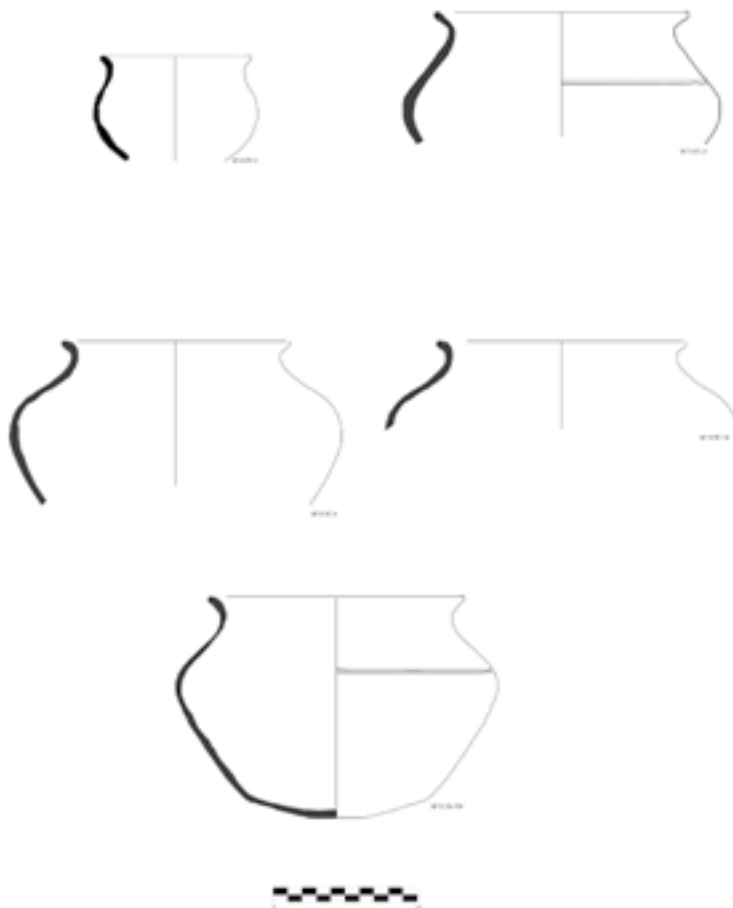
Es tracta de peces de cos globular, carenades i amb una base lleugerament bombada. Perfil amb "S" i amb el llavi arrodonit.

En alguns casos s'observa una decoració incisa, sovint molt poc marcada, a la meitat superior del cos, consistent en una o dues línies horitzontals i rectilínies, que esdevenen les úniques mostres decoratives d'aquestes peces.

La seva morfologia sembla indicar que es tracta d'una pervivència de les olles de l'alta edat mitjana.

Les olles servien per coure els aliments i escalfar líquids o semilíquids. El contacte continu amb el foc fa que puguin presentar evidències de termoalteració. Tot i que aquests recipients no s'exposaven directament a foc viu, sinó que es recolzaven sobre fogons o tres peus de ferro (Beltrán de Heredia, 1998).

Forma I

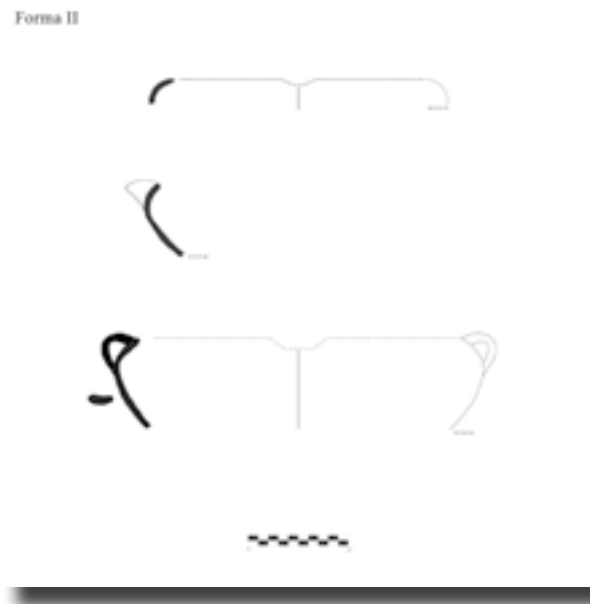
Làmina I

Les formes obertes

Forma II

Segueixen per ordre d'importància les greixoneres (làmina II), en la seva majoria, de coccio oxidant. Correspondrien al tipus 10cA. Són de perfil hemisfèric i parets corbades, amb el fons arrodonit i dotades de dues nanses i d'un bec pinçat al centre. Les vores són arrodonides i tenen uns diàmetres que oscil·len entre els 25 i els 30 cm.

Les greixoneres tenien la funció de coure les carns directament al fogó, a diferència de les greixeres que s'utilitzaven per rostir al forn. Per tant, podríem dir que complirien les funcions d'una cassola de grans dimensions. Sembla que la diferència entre la greixonera i la cassola rauria en la presència de nanses i abocador en la primera (Barceló, Rosselló, 1996).

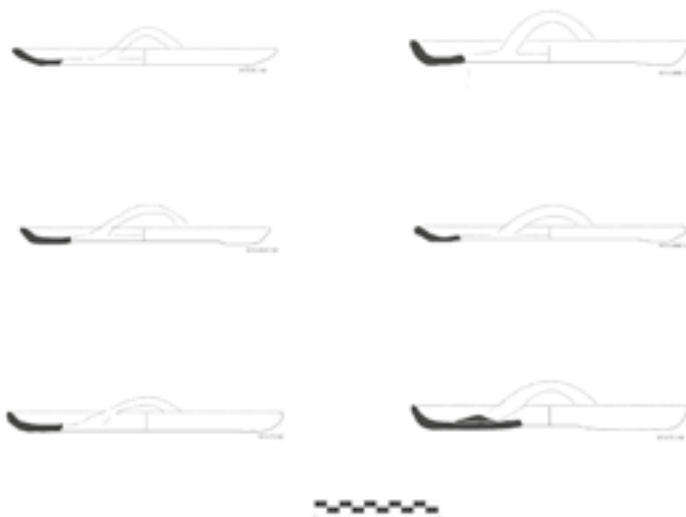
Làmina II

Forma III

Es tracta de tapadores, si bé cal destacar que no s'han localitzat ni poms ni nanses que hi corresponguin. Malgrat això, tenint en compte el tipus de vora i la seva inclinació podem distingir que es tracta del tipus 12. Cal tenir present que s'han recuperat molt fragmentades. En aquest cas, la majoria d'elles presenten una coccio reductora. Aquest tipus de tapadora anomenat de "nansa de pont" (Beltrán de Heredia, 1998) té una secció plana, en forma de disc, amb vora aixecada i nansa semicircular, arquejada i aplicada al mig.

Aquesta peça circular s'adapta a la boca de diversos recipients com olles, ansats, cassoles i escudelles. En aquest cas suposem que formarien part de les olles, ja que és l'únic exponent representat. La seva funció era la de mantenir el menjar calent, ajudar a la seva coccio i evitar el contacte amb l'aire.

Forma III

Làmina III

Aportació cronològica

La gran majoria de la ceràmica comuna, feta a la Catalunya Vella durant els segles X-XII/XIII, té unes característiques molt homogènies que la fan un producte quasi monòton. A part, molt del material trobat encara resta inèdit o sense cap tipus d'estudi.

Per aquestes raons, les dades disponibles poden resultar insuficients a l'hora de realitzar estudis comparatius per poder aportar una cronologia mitjançant paral·lels.

Tot i així, s'exposaran grosso modo els llocs de procedència d'aquelles peces que sí que ens puguin donar una informació útil a l'hora de fer un marc cronològic del nostre material.

Recordem que el nostre repertori està format per olles del tipus 3a, greixoneres del tipus 10cA i tapadores del tipus 12, i seran aquestes, específicament, en les que se centrarà l'estudi de paral·lels, sempre dins de la província de Barcelona.

Les olles

La forma I, l'olla de tipus 3a, presenta certa similitud amb alguns exemplars recuperats al taller de Casa-en-Ponç, amb una cronologia de la seva activitat del segle XII-XIII. Segurament també vinguin d'aquest taller altres olles recuperades a Sant Llorenç, prop de Bagà (s. XIII) i de la necròpolis de Sant Vicenç de Rus, a Castellar de N'Hug (López, Beltrán, 2009).

Alguns exemples també els trobem a Sant Quirze de Muntanyola (s. XII i XIV) on a més trobem les peces decorades amb la mateixa tècnica: decoracions incises, consistents en línies horitzontals i paral·leles, igual que les trobades a les peces procedents de Cabrera d'Anoia (López, Beltrán, 2009).

Com a d'altres possibles paral·lels comptem amb el material recuperat a dipòsits de principis del segle XIII i mitjan segle XIV a Sant Jaume Sesoliveres, Igualada (López, Beltrán, 2009). Un altre centre productor que va produir la mateixa forma va ser el de Vinya d'en Sant, l'activitat del qual s'ha datat entre finals del segle XII i finals del segle XIII.

A Sabadell, es coneixen materials de la plaça dels Àngels, datats de la segona meitat del segle XIII, dels Jardinetes, amb un terminus post quem de mitjan segle XIII i del Carrer de Gràcia cantonada amb plaça de Sant Roc, dels segles XII –XIII. Encara dins del terme municipal de Sabadell però fora del casc urbà, es va localitzar aquesta forma als jaciments de Sant Julià d'Altura, de la segona meitat del segle XII, i el de Can Roqueta

datat del segle XIII i primera meitat del XIV (López, Beltrán, 2009).

A Terrassa, es varen trobar diverses peces dins de les sitges del carrer de la Rectoria. La més antiga data de mitjan segle XI, tot i que la resta dataria del segle XII (López, Beltrán, 2009).

Al Castell de Llinars del Vallès les ceràmiques grises pertanyen fonamentalment a l'època més recent, és a dir, al segle XIV i primera meitat del XV (Barrachina, 1983).

Ja dins la ciutat de Mataró, al carrer de sant Francesc d'Assís, hi trobem tres sitges medievals datades entre els segles XII i XIV. Encara dins la mateixa comarca del Maresme, al jaciment de Can Modolell a Cabrera de Mar, hi trobem un conjunt de 10 fosses ovoïdals d'ascendència medieval. No hi ha cap dubte que la seva funció cal relacionar-la amb l'església de Sant Joan (s. XI- XVI) (SAMM, 1978).

A l'àrea de Barcelona aquestes olles es troben a la plaça de l'església de Martorell, en un context on el terminus ante quem és del segle XIV. Com a peça més tardana, classificada dins la forma 3a, s'ha de mencionar una olla apareguda dins les voltes de la Pia Almoina de Barcelona, datada en els segles XIV-XV (López, Beltrán, 2009).

Les greixoneres

La forma II, la greixonera del tipus 10cA, característica per la presència de nanses i abocador, es troba moltes vegades acompanyada de les altres dues formes. Així, juntament amb la forma 3a, també la trobem al Vallès, tant al Castell de Llinars del Vallès com al taller de la Vinya d'en Sant. A Mataró també es localitza dins les sitges del carrer de Sant Francesc d'Assís i a Barcelona la trobem a la plaça de l'església de Martorell.

Per una altra banda, la trobem al jaciments de Sant Marçal de Relat, segles XII i XIII, a Avinyó.

Juntament amb la forma 12, les tapadores es troben al centre productor de Cabrera d'Anoia, ben conegut i amb una activitat que s'inicia a mitjan segle XII i perdura fins a mitjan segle XIV (López, Beltrán, 2009).

Les tapadores

La forma III correspon a les tapadores del tipus 12. D'aquestes, se'n troben exemplars a Cabrera d'Anoia així com a la Vinya d'en Sant i a Sabadell, tant a la plaça de l'Àngel com als Jardinets (López, Beltrán, 2009). A Mataró també es localitza dins les sitges del carrer de Sant Francesc d'Assís.

Aquesta forma també està documentada al forn del Carrer Carders tot i que presenta un acabat brunyit (Nadal, 2008).

De l'exposat en podem treure unes breus conclusions. Sembla que tots aquests paral·lels ens aportarien una cronologia amb un terminus post quem del segle XII i un terminus ante quem del segle XV.

Consideracions finals

L'objectiu inicial d'aquest treball era donar a conèixer un petit conjunt inèdit de ceràmica de cuina medieval procedent de les excavacions efectuades al Castell de Mata. A aquest repertori se li ha intentat atorgar una cronologia i una tipologia.

La cronologia l'hem establert de dues maneres. A partir de l'estratigrafia s'ha obtingut una datació del segle XIII-XV i a partir de paral·lels s'ha rebaixat fins al segle XII-XV.

L'assignació d'una tipologia per a cada una de les formes ens ha permès afirmar que les olles pertanyen al tipus 3a, les greixoneres a la 10cA i les tapadores a la 12. Sempre a partir de la tipologia establerta per la ceràmica utilitària del segle XIII a la província de Barcelona (López, Beltrán de Heredia, 2009).

Una vegada elaborades les bases teòriques s'ha d'intentar extreure'n una comprensió de les societats que en feren ús.

Sembla que al Castell de Mata, així com a tota la Catalunya Vella, durant els segles XI i XII, la ceràmica utilitzada fos majoritàriament de cuita reductora i que cap al segle XIII es produís un canvi en la tendència assenyalada, generalitzant-se, ràpidament, la cuita oxidant fins a fer-se clarament dominant. De la mateixa manera, les pastes es tornen molt més depurades i es vidrien sovint, i s'introdueixen les ceràmiques que hem trobat associades a les peces estudiades. Per tant, la ceràmica del nostre conjunt seria aquella ceràmica grisa que comença a entrar en declivi però que encara perdura juntament amb les noves formes i les noves produccions.

Aquest canvi al segle XIII es veu materialitzat, també, en el declivi dels grans centres productors d'aquesta ceràmica a favor de les noves terrisseries de vaixelles decorades que s'estableixen a les ciutats² i que es perllonguen al llarg de tota l'edat moderna.

Per tant, tal com defensa Eduard Riu (Riu, 1984), caldria cercar les causes de la desaparició de la ceràmica grisa tant en els canvis de les relacions de producció, com, fins i tot, en les transformacions de les pautes alimentàries.

Aquest treball ha estat, només, un petit estudi preliminar d'un conjunt ceràmic concret. En un futur, serà necessari continuar l'estudi abastant la resta del material ceràmic. Caldrà fer un estudi complet de les ceràmiques decorades, particularment d'aquelles que presenten decoracions heràldiques, de les quals se n'han trobat fins ara 20 escuts diferents.

Tot aquest volum de peces de caràcter sumptuari és el reflex de la riquesa de la zona i de la seva influència. Per aquesta raó, i juntament amb el fet que el Castell és un dels únics jaciments d'època medieval a Mataró i un referent per a la seva història, seria important plantejar un estudi a fons i realitzar un programa d'excavacions que deixessin entreveure la seva estructura i extreure'n més informació.

---

² El forn del Carrer Hospital i el forn del Carrer Carders, ambdós a Barcelona.

Bibliografia

- BARCELÓ, Miquel.; ROSSELLÓ, Guillem.; (1996): Terrissa: Dades documentals per a l'estudi de la ceràmica mallorquina del segle XV. Cànon Editorial.
- BELTRAN DE HEREDIA, Julia. (1994): Del rebost a la Taula. Cuina i menjar i Barcelona gòtica, Ajuntament de Barcelona, Museu d'Història de la ciutat de Barcelona. Barcelona: 83-144
- BELTRAN DE HEREDIA, Julia. (1998): "Tipologia de la producció barcelonina de ceràmica comuna baix medieval: una proposta de sistematització." Monografies d'arqueologia medieval i postmedieval. N°4, Barcelona: 177-204
- CUADRADA, Coral. (1987): El Maresme medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, s. X-XIV. Mataró. (Premi Iluro)
- FOLCH, Cristian. GIBERT, Jordi. (2010): "Cal Ticó (Castellnou del Bages): un centre productor de ceràmica de l'alta edat mitjana (segles X-XI)" Actes del IV congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Tarragona: 689-695.
- LOPEZ, Albert.; BELTRAN DE HEREDIA, Julia. (2009): "La cerámica utilitaria de los siglos XII al XIV en la provincia de Barcelona", Actas del VIII Congreso Internacional de Cerámica Medieval, vol. I, Ciudad Real: 489-508.
- MONREAL, L. BARRACHINA, J. (1983): "El Castell de Llinars del Vallès" Publicacions de l'abadia de Montserrat. Barcelona.
- NADAL, Esteve. (2012): "El forn de ceràmica del carrer de Carders, un centre productor del segle XII al suburbium oriental de Barcelona" Quaderns d'Arqueologia i Historia de la ciutat de Barcelona. N° 8. Barcelona: 130-149
- OLESTI, Oriol. (1995): El territori del Maresme en època republicana (s. III-la.C.). Estudi d'arqueomorfologia i història. Mataró.
- PADILLA, Ignacio; TRAVÉ, Esther. (2013): "Alfares, Hornos y producción de cerámica en la Cataluña Medieval y Moderna: una reflexión para su estudio" Territorio, Sociedad y poder, revista de Estudios Medievales. N° 8:105-132

- PREVOSTI, Marta. (1981): Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro, Mataró.
- RIBAS, Marià. (1933): Notes històriques de Mata. Editorial La Hormiga de Oro. Barcelona
- RIBAS, M. 1934: Orígens i fets històrics de Mataró. Impremta Minerva, Mataró.
- RIBAS, Marià. (1952): El poblament d'Iluro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Iluro. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XI. Barcelona.
- RIBAS, Marià. (1992): "Restes d'habitacions ibèriques en el turó d'Onofre Arnau (Mataró). Empúries 48-50.
- RIU, Eduard. (1984): "D'algunes formes de terrissa alt-medieval barcelonina" Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval, annex 2 d'Acta Mediaevalia. Barcelona: 29-48
- RIU, Manuel. ; BOLOS, Jordi. (1984): "Observacions metodològiques, esquemes descriptius i fitxes de treball per a l'estudi de la ceràmica" Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval, annex 2 d'Acta Mediaevalia. Barcelona: 13-28
- S.A.M.M (1978): "El jaciment arqueològic de Can Modolell (Cabrera de mar) Quaderns de prehistòria i arqueologia del Maresme. Museu municipal de Mataró. Secció Arqueològica.